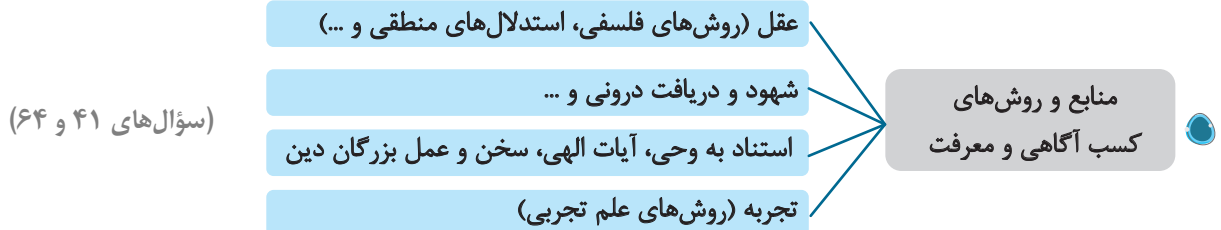

منابع کسب آگاهی و معرفت:

قبل از تعریف «علم تجربی و روان‌شناسی»، در ابتدا باید با منابع کسب آگاهی و معرفت آشنا شویم. انسان‌ها در حل مسئله‌ها و رسیدن به پاسخ و به‌طور کلی کسب معرفت، از منابع روش‌های متفاوتی استفاده می‌کنند که در ادامه به آن‌ها خواهیم پرداخت.

توجه داشته باشید که معرفت در این‌جا به معنای علم تجربی که در ادامه آن را تعریف خواهیم کرد، نیست و این دو با هم متفاوت‌اند.

هر یک از این منابع چهارگانه آگاهی و معرفت، روش‌های خاص خود را دارند و لازم است دقت کنیم که نباید این چهار منبع را در مقابل یکدیگر قلمداد نمود بلکه آن‌ها چهار منبع مختلف برای آگاهی یافتن از مسائل مختلف هستی می‌باشند که با وجود این که هر کدام ویژگی‌های خاص خود را دارند اما می‌توانند تکمیل‌کننده جنبه‌های مختلف آگاهی و معرفت باشند.

آیا می‌توانید مثالی بزنید که در آن برای رسیدن به پاسخ بتوان از هر چهار منبع کسب معرفت بهره برد؟

علم تجربی چیست؟

منظور از علم در این‌جا، علم تجربی است که یکی از منابع کسب آگاهی و معرفت است و از روش‌ها و ابزارهای دقیق و قابل اندازه‌گیری برای بررسی موضوع مورد مطالعه استفاده می‌کند.

در علوم تجربی، رابطه بین پدیده‌های طبیعی با کمک مشاهده و روش‌های مختلف بررسی می‌شود.

مفاهیم پرکاربرد در علوم تجربی:

مسئله	پژوهش‌های دانشمندان با طرح مسئله آغاز می‌شود.
فرضیه	پاسخ‌های اولیه و تا حد ممکن سنجیده دانشمندان به مسئله‌های علمی که بر اساس دانش و تجربه‌های قبلی و قوه تخیلشان می‌باشد. فرضیه‌ها علاوه بر این که می‌توانند به عنوان پاسخ یک سؤال ذکر شوند، ممکن است باعث طرح سؤال‌های دیگر هم بشوند. (سؤال‌های ۸، ۲۲، ۲۹ و ۴۸)
قانون یا اصل	فرضیه‌هایی که در شرایط مختلف آزمایشی پذیرفته می‌شوند. (سؤال ۲۲)
نظریه	مجموعه‌ای منسجم از اصول و قوانین علمی، تشکیل‌دهنده نظریه هستند. (سؤال‌های ۲۶ و ۵۹)

برای پذیرش فرضیه‌ها باید آن‌ها را بر اساس اطلاعات تجربی آزمایش کرد و نتیجه را با یافته‌های مقبول در علم تجربی مطابقت داد. پس از بررسی در صورتی که مطابقت وجود نداشته باشد، فرضیه پذیرفته نمی‌شود.

البته باید توجه داشت که آگاهی از نادرستی آزمایش‌های قبلی و یا تغییر در پیش‌فرض‌های دانشمندان موجب تأیید یا رد شدن پاسخ‌های علمی یا غیرعلمی کنونی می‌شود. پس آن‌چه اثبات می‌شود، همیشگی نیست.

نمونه‌ای از کاربرد مفاهیم علم تجربی:

- ۱ «گذشت زمان بر پایداری حافظه چه تأثیری دارد؟» ← مسئله
  - ۲ «گذشت زمان باعث تضعیف حافظه می‌شود» ← فرضیه
  - ۳ «تأثیر گذشت زمان بر حافظه» ← اصل یا قانون
  - ۴ «نظریه‌های فراموشی» ← نظریه
- آیا می‌توانید چند نمونه از قوانین و باورهای علمی را ذکر کنید؟

علم روان‌شناسی چه هدف‌هایی را دنبال می‌کند؟

- علم روان‌شناسی مانند دیگر علوم تجربی به دنبال توصیف، تبیین، پیش‌بینی و کنترل موضوع پژوهش است. (سؤال ۶۳)
- منظور از توصیف، بیان روشن و تا حد ممکن دقیق از چیستی موضوع مورد مطالعه است. چگونگی توصیف هر دانشمند از یک موضوع یا پدیده، تأثیر بسیار زیادی در مواجهه با آن موضوع و بررسی علمی آن دارد. برای مثال کسی که انسان را تنها یک موجود مادی می‌بیند و کسی که انسان را فراتر از ماده می‌داند، هر کدام به شکل متفاوتی به پژوهش درباره انسان خواهند پرداخت. (سؤال‌های ۳۳ و ۳۸)
- با وجود تلاش دانشمندان از جمله روان‌شناسان برای دقیق و بی‌طرف بودن در توصیف پدیده‌ها و موضوع‌های مختلف، همچنان پیش‌فرض‌ها، نظریه‌های پذیرفته شده در هر علم، ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های موجود در ذهن بر این امر تأثیر جدی می‌گذارند. تبیین به بیان چرایی اتفاق افتادن یک پدیده می‌پردازد. در واقع هنگامی که دانشمند یک پدیده را تبیین می‌کند، در حال بیان علت‌های اتفاق افتادن آن پدیده در جهان است. (سؤال‌های ۳۲، ۳۵ و ۷۲)
- همیشه احتمال دارد که برای یک موضوع یا پدیده، تبیین‌های متفاوت و در عین حال صحیح وجود داشته باشد؛ بنابراین نباید با رسیدن به یک تبیین خاص، تبیین‌های محتمل یا صحیح دیگر را رد کنیم.
- پس از انتخاب یک توصیف و تبیین خاص از یک پدیده، تا حد زیادی می‌توان به پیش‌بینی و کنترل آن پدیده دست یافت.
- کنترل و پیش‌بینی در علم روان‌شناسی با دشواری‌های بیش‌تری نسبت به بسیاری از علوم تجربی دیگر مواجه است.
- مهم‌ترین دلیل دشواری پیش‌بینی و کنترل در علم روان‌شناسی، پیچیدگی و دشواری توصیف و تبیین در موضوع‌های مختلف این علم است. آیا می‌توانید برای این مورد یک مثال بزنید؟ (سؤال ۷۵)
- در علمی مثل فیزیک، پیش‌بینی انبساط فلز به وسیله گرما کار دشواری نیست اما پیش‌بینی انگیزه پیشرفت به مراتب دشوارتر است؛ چون تحت تأثیر عوامل متعددی است که به راحتی نمی‌توان آن‌ها را توصیف و تبیین کرد.
- پیش‌بینی و کنترل موضوعی که توصیف و تبیین روشن‌تری دارد، آسان‌تر است.

روش علمی

- رکن اساسی علم تجربی، مشاهده و تجربه است. روش‌های علم تجربی فقط در حیطه امور مشاهده‌پذیر قابل اجرا و معتبر هستند و نمی‌توان از آن‌ها در حیطه امور غیرقابل مشاهده با حواس پنج‌گانه استفاده کرد.
- با وجود نکته‌ای که پیش از این گفته شد، بعضی دانشمندان علوم تجربی درباره موضوع‌های غیرقابل مشاهده مستقیم به اظهار نظر می‌پردازند و حتی گاهی دیگر منابع کسب آگاهی (عقل، دریافت درونی، وحی) را نادرست می‌دانند و انکار می‌کنند. باید گفت تنها چیزی که علم تجربی در مواجهه با مسائل غیرقابل مشاهده می‌تواند ادعا کند، «نمی‌دانم» است؛ حال آن‌که نظریه‌های علم تجربی هم بر مبانی غیرتجربی تکیه دارند و با تغییر در آن‌ها، فرضیه‌ها و نظریه‌های مطرح شده در علم تجربی هم دگرگون خواهد شد. (سؤال ۱۶)

کاربردی‌ترین تعریف روش علمی:

«فرایند جست‌وجوی با قاعده و نظام‌دار برای مشخص کردن يك موقعیت نامعین». (سؤال ۲۱)

(۴)

(۳)

(۲)

(۱)

۱ فرایند اشاره به جریان یک عمل دارد. هنگام حرکت از مبدأ به سوی مقصد، جریان رسیدن به هدف را فرایند می‌گویند. (سؤال ۶۲)

۲ در روش علمی همواره به دنبال جست‌وجوی چیزی هستیم. در جست‌وجوی چیزی بودن باعث می‌شود که روش علمی، هدفمند باشد؛ در غیر این صورت، نتیجه حاصل نخواهد شد.

۳ روش علمی تابع قواعد مشخص و منظم است. مهم‌ترین تفاوت دانشمند با فرد عادی در این است که هرچند هر دو با مسئله مواجه می‌شوند اما مواجهه دانشمند، برخلاف فرد عادی، منظم و قاعده‌مند می‌باشد. (سؤال‌های ۴۵ و ۶۷)

۴ دانشمند به دنبال ابهام‌زدایی و روشن‌سازی است. او با طرح مسئله، موقعیت‌های ناشناخته را شناسایی می‌کند و بعد با روش‌های تجربی، تلاش می‌کند تا به آن‌ها پاسخ دهد و این موقعیت‌ها را روشن سازد.

ویژگی‌های روش علمی

● روش علمی، روش موردنظر روان‌شناسان تجربی است. (سؤال ۲۳)

● در روش علمی با دو مفهوم «متغیر» و «تعریف عملیاتی» زیاد مواجه می‌شویم.

● **متغیر:** هر چیزی است که در یک آزمایش تجربی، تغییر می‌کند. برای مثال در بررسی ارتباط نمرات دانش‌آموزان و میزان استراحت شبانه‌روزی آن‌ها، «نمره» و «میزان استراحت»، هر کدام مقادیر مختلفی را شامل می‌شوند. (نمره: از صفر تا بیست / میزان استراحت: از صفر تا ۲۴ ساعت). بنابراین، نمره و میزان استراحت، متغیرهای این پژوهش هستند.

● **تعریف عملیاتی:** در روش علمی و برای انجام یک آزمایش صحیح و همچنین سهولت در اندازه‌گیری‌ها، باید متغیرهای مورد مطالعه را به شکل دقیق، شفاف و قابل اندازه‌گیری، تعریف کرد. به تعریفی از متغیرها که دارای این ویژگی‌ها باشد، تعریف عملیاتی می‌گویند. تعریف عملیاتی باید به گونه‌ای باشد که همه افراد با مطالعه آن به برداشت یکسان یا تقریباً یکسانی برسند. (سؤال‌های ۶ و ۵۲)

● **نکته** هوش عبارت است از قدرت سازگاری با محیط و به عبارت دقیق‌تر منظور از هوش، عددی است که با اجرای آزمون سازگاری به دست می‌آید. (سؤال ۵۳)

● **تکرارپذیری:** ویژگی دیگر روش علمی است. یافته‌های حاصل از روش علمی، شخصی نیست، بلکه هر دانشمندی با رعایت ضوابط علمی، می‌تواند یافته‌های دیگران را تکرار کند. اگر پاسخ‌های افراد به مسئله‌ها قابل تکرار نباشد، در مجموعه روش علمی قرار نمی‌گیرد. همچنین همه علوم به یک میزان دارای یافته‌های تکرارپذیر نیستند. روش‌های تجربی و علمی همواره با محدودیت‌هایی در تبیین پدیده‌های انسانی مواجه بوده‌اند و نمی‌توانند پاسخ بسیاری از سؤالات را بدهند. آیا می‌دانید دلیل این امر چیست؟

یکی از جامع‌ترین تعاریف روان‌شناسی به این شرح می‌باشد: «علم مطالعه رفتار و فرایندهای ذهنی (شناخت)» (سؤال ۵۰)

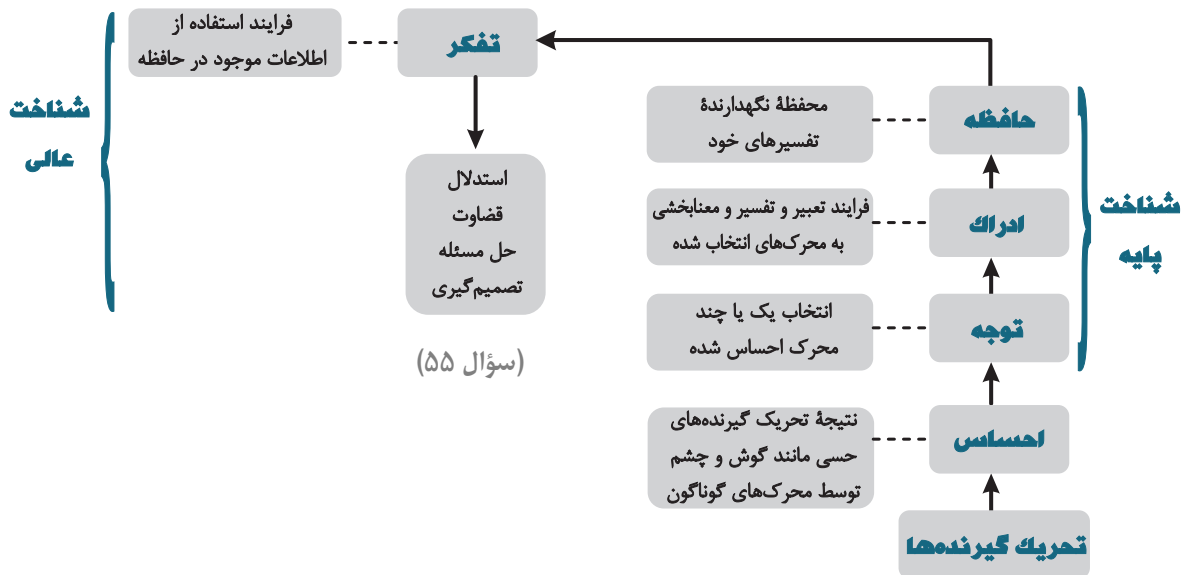
(۲) (۱)

۱ رفتار: به هر نوع فعالیت مورد مشاهده جاندار، رفتار می‌گویند. مطالعه رفتار، محدود به انسان نیست و در بسیاری از آزمایش‌ها تفاوت جدی و بنیادی میان انسان و حیوان گذاشته نمی‌شود. (سؤال‌های ۱۲ و ۱۷)

۲ فرایندهای ذهنی: اموری هستند که به شکل مستقیم قابل مشاهده نیستند؛ به همین خاطر فرایندهای ذهنی را به واسطه آثار و کارکردهای قابل مشاهده آن‌ها مورد مطالعه تجربی قرار می‌دهیم. امروزه از فرایندهای ذهنی به واژه «شناخت» تعبیر می‌شود. (سؤال ۲۴)

شناخت چیست؟

سطوح مختلف شناخت:

۱۰ نکته درباره سطوح شناخت:

- ۱ انسان‌ها تلاش می‌کنند تا با استفاده از اطلاعات خام موجود در حافظه، استنباط‌های زیادی داشته باشند و به مراتب بالاتر شناخت دست یابند.
- ۲ فرایند «توجه تا تصمیم‌گیری» شناخت نام دارد. (سؤال ۱۸)
- ۳ به فرایندهای توجه، ادراک و حافظه، «شناخت پایه» و به انواع تفکر، «شناخت عالی» می‌گویند. (سؤال‌های ۴۴ و ۷۴)
- ۴ هرچه از شناخت پایه به سوی شناخت عالی پیش می‌رویم، عمل پردازش پیچیده‌تر می‌شود.
- ۵ پردازش به معنای دریافت و فهم بیشتر است. (سؤال ۴۹)
- ۶ انسان‌ها در پردازش به یک شیوه عمل نمی‌کنند.
- ۷ پردازشی که صرفاً بر ویژگی‌های حسی مانند اندازه و شکل ظاهری محرک تکیه داشته باشد، پردازش ادراکی است و پردازشی که علاوه بر ویژگی‌های حسی تحت تأثیر ویژگی‌های کیفی قرار دارد، پردازش مفهومی است. (سؤال ۲۷)
- ۸ هرچه پردازش شخص مفهومی‌تر باشد، شناخت شکل گرفته، پایدارتر و کارآمدتر خواهد بود. (سؤال ۷۱)
- ۹ عالی‌ترین مرتبه شناخت، حل مسئله و تصمیم‌گیری است.
- ۱۰ حل مسئله و تصمیم‌گیری مبتنی بر پردازش مفهومی، کارآمدتر از تصمیم‌گیری مبتنی بر پردازش ادراکی است.

روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در روان‌شناسی: (سؤال ۵۶)

- ۱ **مشاهده:** یکی از روش‌های اصلی جمع‌آوری اطلاعات است. بسیاری از محققان از این طریق، رفتار حیوانات و انسان‌ها را مطالعه می‌کنند. علاوه بر مشاهده در محیط طبیعی، برخی محققان در محیط آزمایشگاهی به مشاهده رفتارهای مدنظر می‌پردازند. در این روش، اطلاعات باید به شکل دقیق ثبت شوند و تا حد ممکن از تعصب و پیش‌داوری پرهیز کرد. (سؤال‌های ۶۶ و ۶۸) مصادیق: مطالعه رفتار نوع‌دوستانه در حیوانات یا توصیف جزئیات الگوهای حرکتی نوزادان
- ۲ **پرسش‌نامه:** اطلاعاتی که با کمک مشاهده مستقیم نمی‌توان کسب کرد، می‌توان از طریق این روش به‌دست آورد. در این روش، محقق از خود فرد درباره افکار یا رفتارهای خاص او سؤال می‌پرسد. پرسش‌نامه‌ها باید دقیق و معتبر باشد. پرسش‌نامه به صورت‌های مختلف، نمره‌گذاری می‌شود. (سؤال‌های ۲۸ و ۷۰)
- ۳ **مصاحبه:** موضوع‌هایی را که نمی‌توان به‌صورت مستقیم، مشاهده یا به کمک پرسش‌نامه‌های از پیش تعیین‌شده مطالعه کرد، از طریق این روش مورد بررسی قرار می‌گیرند. در این روش، محقق در ضمن گفتگو و بر اساس پاسخ‌های دریافت شده، پرسش بعدی خود را معلوم و مصاحبه را هدایت می‌کند. مصاحبه برخلاف گفتگوی عادی، هدفمند و سازمان‌یافته است. (سؤال ۶۰)
- ۴ **آزمون:** افراد عادی جامعه، بیش‌تر از هر روش دیگری با آزمون‌های روان‌شناختی مواجه می‌شوند. آزمون‌ها ابزاری برای کمی کردن ویژگی‌های روان‌شناختی هستند. ساخت آزمون‌ها بسیار دشوار است و فرایند پیچیده‌ای را طی می‌کند. آزمون‌ها باید دقیقاً همان چیزی را که برای آن ساخته شده‌اند، اندازه‌گیری کنند. آزمون‌ها باید در دفعات متعدد اجرا، نمره یکسان یا تقریباً یکسانی به پژوهشگران بدهند. بر اساس دستورالعمل‌های خاص، متخصصان نباید اطلاعات پژوهش‌های خود که از افراد به‌دست آورده‌اند را به‌صورت عمومی و برای دیگران منتشر کنند. (سؤال ۲۰)
- ۵ **روش‌های مبتنی بر علم اعصاب:** امروزه برخی دانشمندان علم روان‌شناسی، از شواهد به‌دست آمده از عملکرد مغز بهره می‌برند. دانشمندان در این روش با استفاده از فنونی مثل تصویربرداری تشدید مغناطیسی (MRI)، نوار مغزی مغناطیسی (MEG) و تحریک مغناطیسی سراسر جمجمه (TMS)، به مطالعه دقت مکانی و زمانی مناطق مختلف مغز و زمان انجام یک فعالیت ذهنی می‌پردازند.

مرجع	الف) درست یا نادرست بودن عبارات زیر را مشخص کنید.
مشهد، امام حسن مجتبی خرداد ۱۴۰۲ (۴۰ بار تکرار) صفحه‌های ۱۲ و ۱۳ کتاب درسی	۱. «استفاده نکردن از ماسک باعث افزایش مبتلایان به کرونا می‌شود»، یک فرضیه است.
بندرعباس، طلایه‌داران اسدپور خرداد ۱۴۰۲ (۳۷ بار تکرار) صفحه ۱۹ کتاب درسی	۲. تحقیق در مورد تأثیر استراحت بر حافظه دارای ویژگی تکرارپذیری است.
جلفا، جهش آرس خرداد ۱۴۰۲ (۳۵ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۳. منظور از توصیف، بیان چرایی اتفاق افتادن یک پدیده است.
شیراز، سرآمد خرداد ۱۴۰۲ (۳۳ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۴. تفکر جزء شناخت پایه محسوب می‌شود.
سبزوار، کاوشگران دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۵. فرضیه پاسخ ثانویه پژوهشگران به پرسش علمی است.

تبران و کرون، نمونه‌دولتی کوثر خرداد ۱۴۰۲ (۲۸ بار تکرار) صفحه ۱۹ کتاب درسی	۶. تعریف عملیاتی باید به صورتی باشد که همه افراد با مطالعه آن به برداشت تقریباً یکسانی برسند.
بیرجند، فرزاتگان خرداد ۱۴۰۲ (۲۵ بار تکرار) صفحه ۱۸ کتاب درسی	۷. دانشمندان با مشاهده و تجربه، موقعیت‌های ناشناخته و مجهول را شناسایی می‌کنند.
ساری، شهیدبهشتی دی ۱۴۰۲ (۲۲ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۸. پژوهش‌های دانشمندان با فرضیه شروع می‌شود.
مراغه، شاهد دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۱۱ کتاب درسی	۹. از منابع کسب شناخت، شهود و دریافت درونی، غیرقابل تعمیم می‌باشد.
رزن، توحید دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۱۷ کتاب درسی	۱۰. هر نظریه علمی که بر اساس مشاهده و تجربه شکل گرفته است، خود بر نظریات و مبانی غیرتجربی تکیه داشته است.
تهران، حضرت مهدی (عج) دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۱۱. هدف نهایی همه علوم تجربی، بیان فرضیه است.
دورود، خوارزمی دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۱۲. مطالعه رفتار، محدود به انسان است.
ری، دکترحسابی دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار) صفحه ۲۸ کتاب درسی	۱۳. در همه‌پرسی‌ها معمولاً از مصاحبه بدون ساختار استفاده می‌شود.
کرج، محمد رسول‌الله (ص) دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار) صفحه ۱۸ کتاب درسی	۱۴. در مواجهه با مسئله، تفاوت فرد عادی با دانشمند در این است که مواجهه دانشمند منظم و قاعده‌مند است.
شیروان، امام خمینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۱۵. در روش علمی، بیان دقیق و عینی هر متغیر را تبیین می‌نامند.
ساری، رفیع دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار) صفحه ۱۶ کتاب درسی	۱۶. موضع دانشمندان علوم تجربی در مواجهه با مسائل غیرقابل مشاهده، «نمی‌دانم» است.
بندرلنگه، رسالت خرداد ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۱۷. هر نوع فعالیت مورد مشاهده جاندار را رفتار می‌نامند.
قلعه‌گنج، پدر خرداد ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۱۸. فرایند «توجه تا تصمیم‌گیری» را شناخت عالی می‌گویند.
خرم‌دره، زینبیه خرداد ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۱۹. مجموعه‌ای منسجم از اصول و قوانین علمی درباره یک موضوع، فرضیه را تشکیل می‌دهد.
ساری، شاهد خرداد ۱۴۰۲ (۱۳ بار تکرار) صفحه ۲۸ کتاب درسی	۲۰. ابزار کمی کردن ویژگی‌های روانشناختی، پرسش‌نامه نام دارد.

ب) جاهای خالی را با عبارت مناسب تکمیل کنید.

مرجع	
قم، فرزاتگان ۲ خرداد ۱۴۰۲ (۴۵ بار تکرار) صفحه ۱۷ کتاب درسی	۲۱. فرایند جست‌وجوی با قاعده و نظام‌دار برای مشخص کردن یک موقعیت نامعین، ..... نام دارد.
نجف‌آباد، شهید سالدورگر خرداد ۱۴۰۲ (۴۲ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۲۲. فرضیه‌ها در صورت پذیرفته شدن در شرایط مختلف آزمایشی به ..... یا ..... تبدیل می‌شوند.
ساری، شاهد خرداد ۱۴۰۲ (۴۰ بار تکرار) صفحه ۱۸ کتاب درسی	۲۳. روش مورد نظر روان‌شناسان تجربی، ..... است.

آق‌قلا، علامه حلّی خرداد ۱۴۰۲ (۳۸ بار تکرار) صفحه ۲۱ کتاب درسی	۲۴. امروزه از فرایندهای ذهنی به واژه ..... تعبیر می‌شود.
اسلامشهر، فاطمیه خرداد ۱۴۰۲ (۳۵ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۲۵. .... به معنای دریافت و فهم بیش‌تر مطالب است.
آق‌قلا، علامه حلّی دی ۱۴۰۲ (۳۵ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۲۶. مجموعه‌ای از قوانین علمی، ..... را تشکیل می‌دهند.
بابل، پویندگان خرداد ۱۴۰۲ (۳۳ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۲۷. انواع پردازش شامل پردازش ..... و ..... است.
زاهدان، حضرت ولی عصر (عج) خرداد ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار) صفحه ۲۸ کتاب درسی	۲۸. اطلاعاتی را که با مشاهده مستقیم نمی‌توان به‌دست آورد، می‌توان با استفاده از ..... کسب کرد.
فسا، شاهد دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۲۹. پاسخ‌های اولیه پژوهشگران به مسئله‌های علمی ..... نام دارد که پس از تأیید، تبدیل به اصل یا ..... می‌شود.
بروجرد، فردوس دی ۱۴۰۲ (۲۷ بار تکرار) صفحه ۱۶ کتاب درسی	۳۰. رکن اساسی روش تجربی، ..... و ..... است.
امامزاده بادرود، شرف دی ۱۴۰۲ (۲۳ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۳۱. به پردازی که علاوه بر ویژگی‌های حسی تحت تأثیر ویژگی‌های کیفی باشد، پردازش ..... می‌گوییم.
تاکستان، فاطمه الزهرا دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۳۲. به بیان چرایی اتفاق افتادن یک پدیده، ..... می‌گویند.
درگزین، تربیت دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۳۳. منظور از ..... بیان روشن و تا حد ممکن دقیق از چپستی مفهوم و موضوعی است که قصد مطالعه و بررسی آن را داریم.

مرجع		پ) گزینه صحیح را انتخاب کنید.
گناباد، شاهد ریحانه‌النبی خرداد ۱۴۰۲ (۴۳ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۳۴. کدام مورد در حوزه شناخت قرار می‌گیرد؟ (۱) ترس از سوار شدن در آسانسور (۲) برنامه‌ریزی برای مطالعه در طول سال (۳) فرخاش در مقابل بی‌احترامی دیگران (۴) فرار کردن به هنگام رو به رو شدن با سگ	۳۴. کدام مورد در حوزه شناخت قرار می‌گیرد؟ (۱) ترس از سوار شدن در آسانسور (۲) برنامه‌ریزی برای مطالعه در طول سال (۳) فرخاش در مقابل بی‌احترامی دیگران (۴) فرار کردن به هنگام رو به رو شدن با سگ
تبریز، حجاب خرداد ۱۴۰۲ (۴۰ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۳۵. بررسی مهم‌ترین علل بروز یک پدیده، به کدام مفهوم اشاره دارد؟ (۱) تبیین (۲) توصیف (۳) کنترل (۴) پیش‌بینی	۳۵. بررسی مهم‌ترین علل بروز یک پدیده، به کدام مفهوم اشاره دارد؟ (۱) تبیین (۲) توصیف (۳) کنترل (۴) پیش‌بینی
کوهدشت، کوثر خرداد ۱۴۰۲ (۳۸ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۳۶. اولین گام در پژوهش علمی ..... است. (۱) به کاربردن نمادها (۲) تدوین فرضیه (۳) ارائه نظریه (۴) بیان مسئله	۳۶. اولین گام در پژوهش علمی ..... است. (۱) به کاربردن نمادها (۲) تدوین فرضیه (۳) ارائه نظریه (۴) بیان مسئله
تهران، شاهد حضرت مهدی (عج) دی ۱۴۰۲ (۳۵ بار تکرار) صفحه ۱۱ کتاب درسی	۳۷. این روش مبتنی بر درک درونی است: (۱) استناد به سخن صاحب‌نظران (۲) روش شهودی (۳) شیوه خردگرایانه (۴) روش علمی	۳۷. این روش مبتنی بر درک درونی است: (۱) استناد به سخن صاحب‌نظران (۲) روش شهودی (۳) شیوه خردگرایانه (۴) روش علمی
مراغه، نمونه‌دولتی آزادگان دی ۱۴۰۲ (۳۳ بار تکرار) صفحه ۱۴ کتاب درسی	۳۸. پاسخی که به پرسش «پرخاشگری چیست؟» داده می‌شود، مربوط به کدام سطح از بررسی رفتار است؟ (۱) توصیف (۲) تبیین (۳) پیش‌بینی (۴) کنترل	۳۸. پاسخی که به پرسش «پرخاشگری چیست؟» داده می‌شود، مربوط به کدام سطح از بررسی رفتار است؟ (۱) توصیف (۲) تبیین (۳) پیش‌بینی (۴) کنترل

۳۹. «روانشناسان به این نتیجه رسیدند که مشاهده برنامه‌های خشونت‌آمیز باعث بروز پرخاشگری در نوجوانان می‌شود و این نتیجه در یافته‌های دیگر محققان نیز به‌دست آمده است» این عبارت نشان‌دهنده کدام ویژگی روش علمی می‌باشد؟

تهران، چهارده معصوم (ع)
دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار)
صفحه ۱۹ کتاب درسی

- (۱) متغیر
(۲) تعریف عملیاتی
(۳) یکسان‌سازی
(۴) تکرارپذیری

۴۰. منظور از علم در روان‌شناسی، ..... است که از روش‌های ..... و ..... استفاده می‌کنند.

مشهد، شاهد فاطمیه
دی ۱۴۰۲ (۲۸ بار تکرار)
صفحه ۱۲ کتاب درسی

- (۱) علم صوری - عینی - قابل اندازه‌گیری
(۲) علم تجربی - عینی - قابل اندازه‌گیری
(۳) علم تجربی - ذهنی - قابل مشاهده
(۴) علم صوری - ذهنی - قابل مشاهده

۴۱. «روش‌هایی که عرفا برای کسب شناخت دارند» و «استفاده از فلسفه و روش‌های مبتنی بر منطقی برای پی بردن به حقیقت چیزی» به ترتیب اشاره به کدام منابع شناخت دارند؟

بهبهان، فرهیختگان
خرداد ۱۴۰۲ (۲۵ بار تکرار)
صفحه ۱۱ کتاب درسی

- (۱) روش شهودی - روش علمی
(۲) روش علمی - استناد به نظر صاحب‌نظران
(۳) روش شهودی - روش خردگرایانه
(۴) روش خردگرایانه - استناد به نظر صاحب‌نظران

۴۲. کدام گزینه عبارت «گذشت زمان باعث تضعیف حافظه می‌شود» را توصیف می‌کند؟

بجنورد، طالقانی ۱
خرداد ۱۴۰۲ (۲۵ بار تکرار)
صفحه ۱۳ کتاب درسی

- (۱) اصل
(۲) مسئله
(۳) فرضیه
(۴) نظریه

۴۳. کدام‌یک از گزینه‌های زیر، در تعریف روانشناسی درست است؟

بابل، پورنگ
دی ۱۴۰۲ (۲۴ بار تکرار)
صفحه ۲۰ کتاب درسی

- (۱) علم بررسی کارکردهای ذهنی
(۲) علم مطالعه رفتار
(۳) علم مطالعه رفتار و فرایندهای ذهنی
(۴) تمام موارد

۴۴. کدام‌یک جزء شناخت عالی نیست؟

جوانرود، مادر
دی ۱۴۰۲ (۲۲ بار تکرار)
صفحه ۲۲ کتاب درسی

- (۱) استدلال
(۲) قضاوت
(۳) حل مسئله
(۴) توجه

۴۵. مهم‌ترین تفاوت عملکرد یک دانشمند با فرد عادی هنگام مواجهه با مسائل در چیست؟

بوکان، استقلال
دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار)
صفحه ۱۸ کتاب درسی

- (۱) هدفمند بودن
(۲) جست‌وجو کردن
(۳) نظام‌دار بودن
(۴) نتیجه بخش بودن

مرجع

ت) هر یک از عبارات سمت راست به کدام‌یک از عبارات سمت چپ اشاره دارد؟

۴۶. از میان شماره‌های سمت چپ موارد مناسب برای سمت راست را انتخاب کنید. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافه است)

رفسنجان، شهید سجادی
دی ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۱ و ۲۲ کتاب درسی

(الف) انتخاب یک محرک از بین محرک‌های حسی مختلف	(۱) ادراک
(ب) انواع تفکر	(۲) حافظه
(ج) تعبیر محرک‌های مورد توجه	(۳) توجه
(د) محل نگهداری تفسیرهای مربوط به محرک‌ها	(۴) شناخت عالی
	(۵) شناخت پایه

محلات، نمونه تربیت
دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار)
صفحه‌های ۱۴، ۱۸، ۲۰ و ۲۲ کتاب درسی

۴۷. تعیین کنید هر مفهوم به کدام توضیح مرتبط است.

- الف) پردازش مفهومی
ب) فرایندهای ذهنی
ج) هوش
د) چرایی اتفاق افتادن یک پدیده
۱. تبیین
۲. قدرت سازگاری با محیط
۳. تکیه بر ویژگی‌های کیفی
۴. شناخت
۵. فرضیه تأییدشده

مرجع	ث) مفاهیم و اصطلاحات زیر را تعریف کنید.
یزد، حضرت امام حسین (ع) دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۴۸. فرضیه:
یزد، حضرت امام حسین (ع) دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۴۹. پردازش:
یزد، حضرت امام حسین (ع) دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۵۰. روانشناسی:
بجنورد، آرمینا مصلی نژاد خرداد ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار) صفحه ۱۷ کتاب درسی	۵۱. روش علمی:
آران و بیدگل، شهید شمس‌الدینی دی ۱۴۰۲ (۱۲ بار تکرار) صفحه ۱۹ کتاب درسی	۵۲. تعریف عملیاتی:
تبریز، سعدی دی ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار) صفحه ۱۹ کتاب درسی	۵۳. هوش:

مرجع	ج) پاسخ کوتاه دهید.
گناباد، شاهد ریحانه‌النبی (س) خرداد ۱۴۰۲ (۴۲ بار تکرار) صفحه‌های ۱۲ و ۱۳ کتاب درسی	۵۴. مسئله و فرضیه را در جملات زیر مشخص کنید. الف) مهم‌ترین علت افزایش دمای کره زمین چیست؟ ب) علت ایجاد سونامی چیست؟
خرم‌دره، زینبیه خرداد ۱۴۰۲ (۳۸ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۵۵. فرایند تفکر شامل چه فعالیت‌هایی است؟
سیرجان، مصطفی خمینی خرداد ۱۴۰۲ (۳۸ بار تکرار) صفحه‌های ۲۷ و ۲۸ کتاب درسی	۵۶. روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در روانشناسی را نام ببرید.
کنگاور، الزهرا دی ۱۴۰۲ (۳۵ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۵۷. در مثال‌های زیر بگویید هر کدام به چه صورت (مستقیم و غیرمستقیم) قابل مشاهده است؟ الف) حسین با دیدن دوستش به سمت او می‌رود. ب) تصاویر زیبای معابر شهری، احساس خوشایندی به شهروندان می‌دهد.
زن، توحید دی ۱۴۰۲ (۳۳ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۵۸. هر عبارت به کدام نوع پردازش اشاره دارد؟ الف) هرگاه پردازش صرفاً بر ویژگی‌های حسی، مانند اندازه و شکل ظاهری محرک تکیه داشته باشد. ب) پردازشی که علاوه بر ویژگی‌های حسی تحت تأثیر ویژگی‌های کیفی قرار دارد.
چهرم، شهید مفتح دی ۱۴۰۲ (۳۳ بار تکرار) صفحه ۱۲ کتاب درسی	۵۹. نظریه را تعریف کنید.
بناب، فاطمه الزهرا دی ۱۴۰۲ (۳۲ بار تکرار) صفحه ۲۸ کتاب درسی	۶۰. تفاوت مصاحبه و گفت‌وگو چیست؟

۶۱. سلسله مراتب مفاهیم علمی را به ترتیب بنویسید.

۶۲. در روش علمی جریان رسیدن از مبدأ تا مقصد چه نام دارد؟

۶۳. اهداف روانشناسی را نام ببرید.

۶۴. منابع کسب آگاهی را نام ببرید.

۶۵. «در این حالت، محقق از خود فرد درباره رفتار یا افکار او می‌پرسد.» مربوط به کدام یک از روش‌های جمع‌آوری اطلاعات است؟

۶۶. دو شرط انجام صحیح مشاهده در روانشناسی را بنویسید.

۶۷. تفاوت فرد عادی با دانشمند چیست؟

۶۸. در مراحل اولیه پژوهش که بررسی آزمایشگاهی امکان‌پذیر است، از کدام روش جمع‌آوری اطلاعات استفاده می‌شود؟

ج) پاسخ کامل دهید.

مرجع

۶۹. ویژگی‌های روش علمی را نام ببرید.

۷۰. پرسش‌نامه را به عنوان یکی از راه‌های جمع‌آوری اطلاعات توضیح دهید.

۷۱. پردازش مفهومی چیست و چه تأثیری بر شناخت دارد؟

۷۲. منظور از تبیین یک پدیده چیست؟

۷۳. تفاوت پردازش ادراکی و پردازش مفهومی را با ذکر مثال توضیح دهید.

۷۴. شناخت و انواع آن را تعریف کنید.

۷۵. چرا پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های روانشناختی دشوارتر از مفاهیم فیزیکی است؟

آمل، دکتر میترا جمشیدنژاد
دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار)
صفحه ۱۲ کتاب درسی

مراغه، نمونه دولتی آزادگان
دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار)
صفحه ۱۷ کتاب درسی

بابل، پویندگان
خرداد ۱۴۰۲ (۲۸ بار تکرار)
صفحه ۱۴ کتاب درسی

شهریار، غیردولتی فرزانه‌گان
خرداد ۱۴۰۲ (۲۷ بار تکرار)
صفحه ۱۲ کتاب درسی

رفسنجان، فرهنگ خاص
دی ۱۴۰۲ (۲۵ بار تکرار)
صفحه ۲۸ کتاب درسی

قم، شهید نواب صفوی ۱
دی ۱۴۰۲ (۲۲ بار تکرار)
صفحه ۲۷ کتاب درسی

قم، شهید نواب صفوی ۱
دی ۱۴۰۲ (۲۲ بار تکرار)
صفحه ۱۸ کتاب درسی

قم، شهید نواب صفوی ۱
دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار)
صفحه ۲۷ کتاب درسی

مهرستان، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای
خرداد ۱۴۰۲ (۴۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۱۸ و ۱۹ کتاب درسی

کرج، میلاد اندیشه
خرداد ۱۴۰۲ (۴۲ بار تکرار)
صفحه ۲۸ کتاب درسی

تیران و کرون، نمونه دولتی کوثر
خرداد ۱۴۰۲ (۴۰ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۲ و ۲۳ کتاب درسی

سیرجان، شاهد
دی ۱۴۰۲ (۳۸ بار تکرار)
صفحه‌های ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی

داورزن، برادران شهید داورزنی
دی ۱۴۰۲ (۳۷ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۲ و ۲۳ کتاب درسی

بابل، پورنگ
دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار)
صفحه ۲۲ کتاب درسی

میناب، نمونه دولتی خاتم‌الانبیا
دی ۱۴۰۲ (۲۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۱۵ و ۱۶ کتاب درسی

تعریف روان‌شناسی رشد

در زبان فارسی، از **روان‌شناسی تحولی** هم در معنای روان‌شناسی رشد استفاده می‌شود. **شناسایی و پیش‌بینی تغییرات در طول زندگی، فراخنای زندگی** نام دارد و مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفته است. (سؤال‌های ۹۹ و ۱۱۲)

روان‌شناسی رشد شاخه‌ای از علم روان‌شناسی است که تلاش می‌کند تغییراتی را که در طول زندگی، از **زمان تشکیل نطفه تا زمان مرگ** در آدمی رخ می‌دهد، مطالعه کند. (سؤال‌های ۸۲ و ۱۱۱)

جنبه‌های مختلف انسان

- جسمانی (بلندشدن قد)
- شناختی (حل مسائل)
- هیجانی (ابراز خشم)
- اجتماعی (روابط با همسالان)
- اخلاقی (رعایت حقوق دیگران)

عوامل مؤثر بر رشد

به اعتقاد روان‌شناسان رشد، **ویژگی‌های افراد و تغییراتی که از دوره جنینی تا دوره سالمندی در انسان‌ها رخ می‌دهد** می‌تواند معلول دو دسته عوامل **وراثتی و محیطی** باشد.

عوامل وراثتی

یکی از عوامل مؤثر بر رشد **وراثت** است. عوامل وراثتی **ایجادکننده صفاتی هستند که از قبل در فرد نهفته است**. برخی از این صفات از **بدو تولد** در رفتار نوزاد ظاهر می‌شود. (سؤال ۷۷)

برای راه افتادن، حرف زدن، خواندن و نوشتن **یک آمادگی خاص نهفته** لازم است تا کودک شروع به حرف زدن و یا خواندن و نوشتن بکند. در روان‌شناسی به رفتارهایی که **وابسته به آمادگی زیستی** است، **رسش یا پختگی** گفته می‌شود.

رسش یا پختگی به معنای آن دسته از تغییراتی است که به **آمادگی زیستی وابسته است** و با گذشت زمان **طبق یک برنامه طبیعی** انجام می‌گیرد. (سؤال ۸۰)

عوامل محیطی نیز می‌تواند تا حدودی بر رسش یا پختگی اثر بگذارد.

بر اساس فرایند رسش، انسان از دوره جنینی تا مرگ، برخی خصوصیات را در جنبه‌های مختلف رشد نشان خواهد داد. مثال:

- کودک در ۱۵ سالگی بدون کمک می‌تواند راه برود.

- نوجوان در ۱۱ تا ۱۴ سالگی به بلوغ می‌رسد.

از آن‌جا که وراثت نقش مهمی در رسش یا آمادگی زیستی افراد برای تغییرات دارد، در بسیاری از موارد با توجه به خصوصیات افراد فامیل نزدیک و دور می‌توان احتمال وقوع برخی از ویژگی‌های رفتاری و شناختی را در دامنه‌های سنی خاص پیش‌بینی کرد.

توضیح	جنسیت	دوقلوهای همسان
دارای ویژگی‌های وراثتی یکسان هستند زیرا هر دو از یک تخمک به‌وجود آمده‌اند.	الزاماً هم‌جنس (هر دو دختر و یا هر دو پسر) (سؤال‌های ۷۶ و ۱۳۲)	دوقلوهای همسان
از دو تخمک جدا به‌وجود آمده‌اند.	می‌توانند هم‌جنس یا غیر هم‌جنس باشند.	دوقلوهای ناهمسان

دوقلوهای همسان از لحاظ **ظاهر و رفتار** بیش‌تر اوقات **قابل تشخیص** نیستند.

عوامل محیطی:

- عوامل محیطی در بیرون از فرد وجود دارد و بر نحوه بروز تغییرات در جنبه‌ها و در مراحل مختلف رشد تأثیرگذار است.
  - یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی، یادگیری است که بر روی تغییرات رشدی تأثیر بسزایی دارد.
  - بسیاری از توانمندی‌های جسمانی و شناختی به موازات افزایش سن در کودکان از راه‌های مختلف به یادگیری نیاز دارد.
- نکته** در یک خانواده پرجمعیت و خانواده تک‌فرزند همه کودکان در سن یکسانی شروع به صحبت می‌کنند. اما در خانواده پرجمعیت، کودک لغات بیش‌تری می‌آموزد.

مراحل مهم رشد در فراخانای زندگی

- ویژگی‌های مربوط به رشد انسان را به دلیل پیوستگی رشد، نمی‌توان به راحتی به مراحل مشخص تقسیم کرد. امروزه اکثر روان‌شناسان رشد، به رشد مرحله‌ای اعتقاد دارند. بر همین اساس ابعاد مختلف رشد در طول زندگی یا فراخانای زندگی، به مراحل مختلف تقسیم می‌شود.

مراحل رشد انسان بعد از تولد: (سؤال‌های ۱۰۲ و ۱۲۱)

دامنه سنی	دوره زندگی	
دو سال اول زندگی	۱- طفولیت	دوره کودکی
۲ تا ۷ سالگی (برخی کودکان ۱ تا ۳ ساله را که تازه راه می‌افتند، «نوپا» می‌نامند).	۲- کودکی اول (قبل از دبستان)	
۷ تا ۱۲ سالگی (تا شروع بلوغ جنسی)	۳- کودکی دوم	
۱۲ تا ۲۰ سالگی (برخی پایان نوجوانی را زمانی می‌دانند که فرد شروع به کار کند و از والدین مستقل شود).	۴- نوجوانی	دوره نوجوانی
۲۰ تا ۴۰ سالگی	۵- جوانی (بزرگسالی اول)	دوره بزرگسالی
۴۰ تا ۶۵ سالگی	۶- میان‌سالی (بزرگسالی دوم)	
۶۵ سال به بالا	۷- پیری	

مراحل رشد انسان در اسلام (تا ۲۱ سالگی): (سؤال ۱۲۵)

- طبق نظر پیامبر اسلام (ص):
- ۱ هفت سال اول آقا و سرور: آزاد باشد که بازی کند، عواطف و احساسات صحیح او را رشد داد، با رفتار و گفتار خوب او را پرورش داد، بدون توقع اطاعت از او سعی کرد که با عمل و گفتار صحیح از حس تقلیدش بهره گیرد.
- ۲ هفت سال فرمانبردار: باید کم کم زشتی‌ها و زیبایی‌ها را به او فهماند، در تربیت او کوشش کرد، او را به ارزش‌ها و دوری از زشتی‌ها رهنمون ساخت. (سؤال ۷۸)
- ۳ هفت سال وزیر و مشاور: نباید به صورت آمرانه با او رفتار شود، باید او را چون عضو بزرگ خانواده دانست، باید او را مانند دیگران در تصمیم‌گیری‌ها دخالت داد. (سؤال ۱۱۶)

ویژگی‌های رشد در دوره قبل از تولد:

رشد انسان از زمان تشکیل نطفه شروع می‌شود. وقتی اسپرم پدر، تخمک مادر را بارور می‌کند، نطفه تشکیل می‌شود. تخمک بارور شده طبیعی دارای ۴۶ کروموزوم است (۲۳ کروموزوم از مادر و ۲۳ کروموزوم از پدر). از طریق همین کروموزوم‌هاست که صفات به ارث برده می‌شوند. (سؤال ۹۵)

عوامل مؤثر بر چگونگی رشد قبل از تولد: (سؤال ۱۲۰)

- سن مادر
- کیفیت تغذیه
- فشار روانی
- آلودگی محیط
- حالت‌های هیجانی
- استفاده از داروها
- آرامش به‌ویژه ارتباط معنوی با خالق هستی

ویژگی‌های رشد در دوره کودکی:

- منظور از رشد در دوره کودکی از زمان تولد تا ۱۱ - ۱۲ سالگی است.
- رشد در این دوره با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است.
- بسیاری باور دارند که روان‌شناسی رشد فقط خصوصیات دوره کودکی را بررسی می‌کند، در حالی که روان‌شناسی رشد، مطالعه علمی انسان از زمان انعقاد نطفه تا پایان زندگی اوست.
- این دوره سنی نسبت به سایر دوره‌های بعدی رشد، اهمیت دارد.

رشد در دوره کودکی:**۱ رشد جسمانی - حرکتی:**

- وزن نوزاد پس از گذشت ۶ ماه از تولد دو برابر می‌شود و پس از پایان سال اول، ۳ برابر می‌شود.
- ابتدایی‌ترین و شاخص‌ترین جنبه رشد است. (سؤال ۸۸)
- از زمان تولد تا نوجوانی، با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است.
- کودکان در ابتدا قادر به حرکات درشت (مثل بالا رفتن از پله‌ها) هستند و سپس مهارت حرکات ظریف (مثل بستن بند کفش) را به‌دست می‌آورند.

۲ رشد شناختی:

- به رشد توانایی‌های مرتبط با فرایندهایی مثل توجه، ادراک، حافظه، استدلال، قضاوت، حل مسئله، تصمیم‌گیری و توانایی‌های زبانی کودک اطلاق می‌شود.

• کودکان قبل از دبستان بر اساس پردازش ادراکی، هدایای بزرگ کم‌ارزش را بر هدایای کوچک پر ارزش ترجیح می‌دهند.

• عوامل محیطی در تسلط کودکان بر لغات تأثیر بسزایی دارد. یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی، اسباب‌بازی است.

۳ رشد هیجانی:

- اصرار بر خواسته، خشمگین شدن، ابراز محبت و حس آرامش داشتن، همگی شکل‌های مختلف هیجان است.
- رشد هیجانی در کودکی فرایندی پیچیده است که علاوه بر لزوم آگاهی داشتن از هیجان‌ات خود کودک، آگاهی از هیجان‌ات اطرافیان او نیز لازم است.
- کودکان با دریافت واکنش دیگران به خصوص مادر، به هیجان‌ات خود جهت می‌دهند.

(سؤال‌های ۱۱۷ و ۱۳۳)

انواع هیجان‌ات	توضیح	مثال	در دوره کودکی
ساده	بروز آن تحت تأثیر نظام‌های پردازش فردی نیست و غالباً به یک صورت پدیدار می‌شود.	ترس - خشم - محبت	معطوف به هیجان‌های ساده است.
مرکب	بروز آن پیچیده‌تر بوده و با توجه به نوع ارزیابی، ظهور متفاوتی می‌یابد.	پشیمانی - سپاسگزاری - ترحم - احساس گناه	با توجه به رشد آگاهی کودکان از هیجان‌ات مختلف و واکنش اطرافیان خصوصاً مادر، سه هیجان ساده به هیجان‌های مرکب دیگر تعمیم می‌یابند.

- رشد هیجانی در انسان نسبت به حیوانات، به دلیل آگاهی بیش‌تر و برقراری تعامل با محیط بازتر، رشد یافته‌تر است.

(سؤال‌های ۱۰۱ و ۱۲۴)

۴ رشد اجتماعی: (سؤال‌های ۹۴ و ۱۰۸)

دوره سنی	توضیحات
۲-۳ ماهگی	اولین علامت رشد اجتماعی: لبخند اجتماعی
۸ ماهگی	ترس از غریبه
۲-۳ سالگی	بازی‌های موازی (بازی کودکان در کنار یکدیگر ولی به تنهایی)
دوره دبستان	بازی‌های گروهی (بازی با هم‌جنسان)

۵ رشد درک اخلاقی:

- کودکان در ابتدا هیچ تصویری از کار خوب و بد ندارند و به همین خاطر مسئول رفتار خود نیستند. (سؤال ۱۳۱)
- برای اخلاق یک فرایند تدریجی و پیچیده طی می‌شود.
- رشد درک اخلاقی مبتنی بر آن دسته از قوانین و مقررات اجتماعی و اصول شرعی و عرفی است که تعیین می‌کنند انسان‌ها در رابطه با دیگران چگونه باید رفتار کنند.

منظور از رشد درک اخلاقی در این‌جا همان عمل اخلاقی است، هرچند ممکن است دلیل انجام عمل اخلاقی، متفاوت باشد.

ویژگی‌های رشد در دوره نوجوانی:

- دوره نوجوانی میان دوره کودکی و بزرگسالی قرار دارد.
- نوجوان در این دوره با تغییراتی در حیطه‌های مختلف رشد روبه‌رو شده و در انتهای این دوره به پختگی رسیده و شبیه بزرگسالان عمل می‌کند.
- از دوازده سالگی تا بیست سالگی را با نام دوره نوجوانی می‌شناسیم.

۱ رشد جسمانی و بلوغ جنسی:

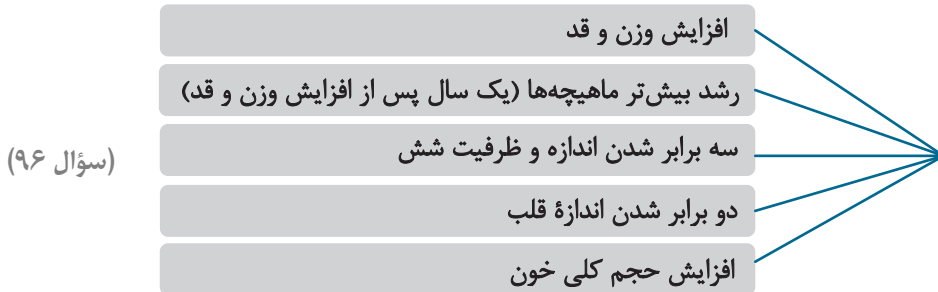
نوجوانی دوره‌ای است که با شدیدترین و گسترده‌ترین تغییرات زیستی همراه است.

حوزه‌های اساسی رشد جسمانی که در این دوره دچار تغییر می‌شوند:

- قد و وزن
- رشد استخوانی و عضلانی
- رشد اندام‌های داخلی
- تغییرات مربوط به بلوغ

یکی از ویژگی‌های رشد این دوره، **ناگهانی بودن** آن است. یعنی **اندازه بدن** به سرعت تغییر می‌یابد و **تناسب بدن** به سرعت تغییر می‌کند.

تغییرات بدن در نوجوانی

رشد دستگاه تولید مثل تغییر اساسی این دوره است که با **بلوغ جنسی** رخ می‌دهد.

- بلوغ جنسی ← رشد جنسی ← تغییرات مربوط به جنس
- (۱) ویژگی‌های جنسی اولیه: نقش مستقیم در تولید مثل
(۲) ویژگی‌های ثانویه: جزئی از علائم رشد و قابل رویت
(رویش موی صورت در پسران) (سؤال ۱۳۰)

۲ رشد شناختی:

برای اولین بار در این دوره **تفکر فرضی** شکل می‌گیرد؛ به این معنا که نوجوانان **فرضیه‌سازی** می‌کنند و در پیش‌بینی یک موقعیت از

احتمال‌های مختلف بهره می‌برند. در حالی که مبنای استدلال در دوره کودکی، **واقعیت‌های ملموس** و **بیرونی** است. (سؤال ۱۲۸)

تفاوت‌های شناختی کودکان و نوجوانان:

حوزه‌ها و توضیحات						دوره سنی
نوع پردازش	سرعت تفکر	شناخت عالی	حافظه		توجه	
مفهومی (پردازش غالب)	افزایش می‌یابد.	نظارت، ارزیابی و تغییر جهت تفکر لحظه به لحظه	ظرفیت‌سازی حافظه	وجود مهارت فراحافظه	رمزگردانی، اندوزش و بازبازی بهتر	نوجوانان گزینشی‌تر
ادراکی	عادی	اشراف نداشتن بر استدلال‌ها، قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها	وجود ندارد.	وجود ندارد.	عادی	کودکان عادی